

**PRÍHOVOR MINISTRA ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH
ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY
MIROSLAVA LAJČÁKA**

NA KONFERENCII SLÁVA ŠLACHETNÝM V – V SLUŽBÁCH DIPLOMACIE

12. október 2018

Bratislava, Kongresová sála MZVaEZ SR

*Vážený pán čestný predseda Spolku Martina Rázusa Ján Juráš,
vážený pán riaditeľ Historického ústavu SAV Slavomír Michálek,
excelencie, zástupcovia diplomatického zboru, študenti, kolegyne a kolegovia, priatelia*

„Osmičkový“ rok vytvára vhodnú kulisu pre rekapituláciu a zhodnotenie cesty, ktorú naša krajina a naša diplomacia spoločne prešli.

Históriu tvoria ľudia. Preto je potrebné sa na ňu pozerat' nie len cez dátumy, roky, udalosti – ale tiež cez ľudské príbehy. Cez konkrétnych jednotlivcov, ktorí boli architektmi našich dejinných udalostí.

Veľmi ma preto teší, že sa na pôde nášho ministerstva uskutočňuje konferencia, ktorá sa okrem tém, problémov, výziev – venuje ľuďom. Ľuďom v diplomatickej službe.

Milí priatelia,

Osmička má v našej histórii akúsi magickú príťažlivosť.

Výpočet obvykle začíname rokom 1918, ktorý bol tak nesmierne významným míľnikom pre našu štátnosť, demokraciu a rozvoj. Ja dnes však začnem ešte o čosi skôr. V roku 1848.

Keďže osudy a rodinné príbehy najvýznamnejších diplomatov prvej polovice 20. storočia sa začali písať ešte v Rakúsko-Uhorsku.

Milan Hodža, neskorší československý premiér, bol synovcom Michala Miloslava Hodžu. Vladimír Hurban, neskorší prvý československý veľvyslanec v USA, bol vnukom Jozefa Miloslava Hurbana. Oboch členov prvej Slovenskej národnej rady z roku 1848 stojacich v centre slovenského odboja v meruôsmych rokoch.

U viacerých budúcich významných slovenských diplomatov môžeme pozorovať podobnú vývojovú trajektóriu – vyrástli v národoveckom prostredí a dostali sa do konfrontácie s maďarizačným tlakom.

Milan Hodža musel odísť zo Sopronského gymnázia na gymnázium do sedmohradského Sibiu. Vladimír Hurban sa musel pobrať z maďarského lýcea v Bratislave. Štefan Osuský sa vzoprel v roku 1906 samotnému ministrovi školstva Apponyimu, ktorý dosiahol jeho vylúčenie zo všetkých gymnázií v Uhorsku, a tak Osuský odcestoval v 17 rokoch za štúdiom do USA.

Všeteci chceli, aby ich národ získal rovnocenné postavenie s ostatnými, aby sa mohol rozvíjať.

Slovenská budúcnosť sa začala formovať medzi krajanmi v Clevelande a Pittsburghu, v salónoch v Paríži, Londýne a Ríme, no a samozrejme medzi českými a slovenskými vojakmi na ruskom, talianskom i francúzskom fronte.

Pričasto zabúdame na to, koľko úsilia stál vznik Československa. Že to bol štát vybojovaný na frontoch 1. svetovej vojny, že nám nespadol z neba, že nám nebol pridelený z vôle mocných. Práve formovanie légii, základu armády budúceho Československa, bolo zhmotnením vôle a snahy o novú budúcnosť.

Ako vojak je v našom vedomí ukotvený aj slovenský hrdina vzniku Československa Milan Rastislav Štefánik. Bol však i vynikajúcim diplomatom. Manévroval často proti sebe stojace záujmy veľmoci v stredoeurópskom priestore i vnútornú politiku Talianska a Francúzska.

Diplomati ako Bohdan Pavlů a Vladimír Hurban robili náborov do československých legionárskych zložiek v Rusku.

Vieme si dnes vôbec predstaviť ťarchu úloh tohto obdobia, ktoré často končili na pleciach jedného diplomata?

V medzivojnovom období pôsobilo v československej zahraničnej službe relatívne málo Slovákov, niektorí však na kriticky dôležitých postoch – Štefan Osuský ako vyslanec v Paríži, Vladimír Hurban ako vyslanec vo Washingtone alebo Juraj Slávik vo Varšave.

Osudový zlom pre Československo i jeho diplomaciu priniesol ďalší „osmičkový“ rok – 1938.

Európa nedokázala udržať expanziu nacistického Nemecka a v snahe utíšiť jeho ambície obetovala Československo. Osuský i Hurban však odmietli vydať československé vyslanectvá v Paríži a Washingtone. Hurban z Washingtonu 17. marca 1939 poslal do nacistami okupovanej Prahy stručný telegram: *„Kapituláciu Háchovu neuznávam, pretože je neústavná. Vyslanectvo Nemcom neodovzdám. Hurban“*.

A práve toto. Toto bolo kriticky dôležité pre začatie odbojovej činnosti. Aby vyslanectvá a konzuláty vo Francúzsku, Veľkej Británii, Sovietskom zväze a USA ostali v rukách československých diplomatov.

Boli to práve diplomati, ktorí v kritickom momente pracovali na zachovaní právnej kontinuity ČSR a získavali medzinárodnú podporu pre znovuoobnovenie republiky.

Významnú úlohu zohrali i pri nastavovaní povojnového usporiadania a vzniku Organizácie spojených národov. Na zakladajúcej konferencii v San Franciscu, ktorej sa zúčastnilo 283 delegátov zo 46 krajín nechýbali ani Slováci – Vladimír Hurban, Ján Papánek, Ivan Krno a Ernest Šturc. Papánek sa neskôr stal prvým československým veľvyslancom pri OSN a Ivan Krno právnym poradcom prvého generálneho tajomníka organizácie (*Trygve Lie*).

Dámy a páni,

Životné osudy slovenských diplomatov reflektujú nielen dynamiku a tragédie minulého storočia, ale i obrovský vývojový oblúk, ktorým Slováci a Slovensko prešli na medzinárodnom poli. Od takmer zdecimovaného etnika na začiatku 20. storočia až po úspešný samostatný štát, súčasť Európskej únie. A to aj preto, že sme sa učili zo svojej histórie.

Staré príslovie hovorí, že „*národ, ktorý si nepamätá svoju minulosť, nemá žiadnu budúcnosť*“.

Je pre nás dôležité, aby história a dnešná konferencia mali aj budúci rozmer. Dovoľte mi preto v 3 bodoch stručne zhrnúť, kde v súčasnosti vnímam tie najmarkantnejšie paralely a historické odkazy pre našu dnešnú zahraničnú politiku:

1. Po prvé – V pochopení sily multilateralizmu

Diplomati ako Štefan Osuský a Ján Papánek dávno pred nami hlásali, že pre Slovensko je najlepšie mať funkčný systém medzinárodných zmlúv a globálnych a regionálnych organizácií.

Že len vo svete, v ktorom sa globálna politická hra riadi férovými pravidlami, budeme mať šancu rásť a uspieť.

Ich príbehy okrem iného poukazujú na to, aký význam mala a má diplomacia pre spoločnosť a štát. Ako od dobre alebo nedobre zadaných vonkajších vzťahov závisia konkrétne osudy ľudí a krajín. Osuský a Papánek rozumeli, že menšie národy a spoločnosti sú od týchto definícií závislé nepomerne viac.

My žijeme v ešte oveľa vzájomne previazanejšom svete a naša globálna angažovanosť je toho odrazom. Činy a postoje našich diplomatických predchodcov nám odkazujú, že je pre nás existenčne dôležité dbať o prostredie, kde vládne moc práva nad právom moci.

Pretože vždy, keď sa medzinárodné vzťahy riadili právom moci, priviedlo ľudstvo tento svet na hranu skazy. No vždy sme ho znovu vystavali. Skrže multilaterálnu spoluprácu. Skrže systém pravidiel. Od Koncertu veľmocí po Napoleonských vojnách, cez Spoločnosť národov po 1. svetovej vojne, až po OSN po 2. svetovej vojne.

A každý nový pokus bol prepracovanejší než ten predošlý. Pretože naši predkovia chápali odkaz svetového konfliktu. Chápali, že tomu ďalšiemu predídeme, len ak budeme spolupracovať.

V súčasnosti však čelíme ohrozeniu multilaterálneho systému. So znepokojením sledujeme narastajúci unilateralizmus v medzinárodných vzťahoch. Vzťahy založené na rešpekte písaných a nepísaných dohôd majú trhliny. Upadá dôvera v inštitúcie a pravidlá, rastie apatia.

Práve v týchto časoch sa musíme učiť z histórie o to intenzívnejšie.

Nesmieme zabudnúť na historickú traumú Mníchovskej dohody a Viedenskej arbitráže – že ustupovanie zlu a agresii nie je cesta. Nesmieme zabudnúť na hrôzu 2. svetovej vojny. Obávam sa totiž, že tú tretiu ľudstvo prežiť nemusí.

2. Po druhé – (odkaz 1. republiky vidieť aj) V definícii pilierov našej zahraničnej politiky

Zahraničná politika Československej republiky bola od jej vzniku postavená na troch pilieroch: (1) na československo-francúzskej aliancii, (2) na Malej dohode a na (3) Spoločnosti národov.

Aj tu si Slovensko udržuje modifikovanú geopolitickú tradíciu.

Naša súčasná zahraničná politika stojí na (1) európskej, (2) atlantickej a (3) multilaterálnej trojnožke.

A preto obzvlášť v týchto turbulentných a paradoxných časoch, musíme oporu hľadať v týchto pilieroch. Pretože ich pevný, *obrazne povedané* – betónový základ nám priniesol úspechy. A my nemôžeme dopustiť akékoľvek narušenie ich statiky.

V takto individualizovanom svete je mimoriadne dôležité posilňovanie spojenectiev a partnerstiev ako je EÚ a NATO. Partnerstiev, ktoré sa opierajú nielen o záujmy, ale i zdieľané hodnoty. Miesto Slovenska nemôže byť nikde inde. A musíme viesť dialóg s každým relevantným partnerom. Pretože opačný postup vedie k rozvratu pravidiel a konfrontácii, ktorá nemôže mať dobrý výsledok.

3. Po tretie – Ako vtedy aj dnes - Dejiny píšú ľudia

Najväčšou devízou našej diplomacie vždy boli a zostávajú kvalifikovaní a zapálení ľudia, pre ktorých diplomacia nie je len prácou. Je ich službou, ich poslaním.

Slovenská diplomacia skondenzovala vo svojej histórii veľký počet významných osobností. Preto je dôležité rozprávať nie len jej profesionálny, ale aj ľudský príbeh.

Teším sa preto vzniku fascinujúcej monografie „*Muži diplomacie*“ a veľmi pekne ďakujem všetkým, ktorí sa na nej autorsky podieľali.

Publikácia pozornosť zameriava na osobnosti 1. polovice 20. storočia – jej názov je dnes už našťastie historickým prežitkom. Veľmi ma teší, že až budú raz historici písať príbehy osobností slovenskej diplomacie 1. polovice 21. storočia, budú zachytávať osudy „*žien a mužov diplomacie*“.

Navyše, len pred pár mesiacmi sme na tomto mieste krstili knihu „*Svedectvá a príbehy*“, v ktorej 58 súčasných slovenských diplomatov opisuje svoje skúsenosti a príbehy z čias, keď sa rodila diplomacia samostatnej Slovenskej republiky.

Tieto aktivity vnímam ako súčasť širšieho projektu uchovávanía pamäti slovenskej zahraničnej služby, ktorý bude, ako verím, pokračovať a ktorý budem vždy podporovať.

Potrebujeme poznať tieto príbehy. Aby sme sa z nich mohli učiť a aby nás mohli inšpirovať.

Pretože budúcnosť, ktorá sa črtá na obzore, spochybňuje mnohé doterajšie konštanty a my budeme rozhodne potrebovať dávku nevšednej diplomatickej kreativity, aby slovenskí historici mohli pozitívne bilancovať aj o ďalších 100 rokov.

Ďakujem Vám pekne za pozornosť a prajem úspešnú konferenciu.